


## ТАСДИҚ МЕКУНАМ:

Муовини директори Институти  
фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи  
ба номи А. Баҳоваддинови  
Академияи миллии илмҳои  
Тоҷикистон, д.и.ф.



  
Хайдаров Р.Ч.  
«15» феввали соли 2022

## ХУЛОСАИ

Шуъбаи фалсафаи иҷтимоии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва  
ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои  
Тоҷикистон аз «15» феввали соли 2022

Диссертатсияи доктории Назар Муъмин Абдучалол дар мавзӯи  
«Адолати иҷтимоӣ дар назария ва амалияи ҳаёти ҷамъиятӣ» дар Шуъбаи  
фалсафаи иҷтимоии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба  
номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон омода  
шудааст.

Назар М.А. соли 1992 Донишгоҳи давлатии Қазон, Федератсияи  
Россия ва соли 1998 аспирантураи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон  
(ҳоло ДМТ)-ро хатм намудааст. Ӯ соли 2000 диссертатсияи номзадиро  
дар мавзӯи «Ташаккули сифати нав дар инкишофи ҷомеаи баъдишӯравӣ»  
аз рӯи ихтисоси 09.00.11 – фалсафаи иҷтимоӣ дифоъ намудааст. Дар соли  
2013 унвони илмии дотсентро аз рӯи ихтисоси 09.00.11 – фалсафаи  
иҷтимоӣ ба даст овардааст. Соли 2015 бо нишони «Аълочии маориф ва  
илми Ҷумҳурии Тоҷикистон» сарфароз гардонида шудааст. Солҳои 1992-  
2019 дар кафедраи умумидонишгоҳии фалсафаи Донишгоҳи миллии  
Тоҷикистон ба ҳайси ассистент, дотсент, мудири кафедра фаъолияти  
илмию омӯзгорӣ дошт. Аз соли 2019 то инҷониб дар вазифаи Директори  
Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови  
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон фаъолият дорад. Ӯ унвонҷӯи  
дараҷаи илмии доктори илмҳо дар Шуъбаи фалсафаи иҷтимоии  
Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови  
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон мебошад.

Мушовири илмӣ: Усмонзода Хайриддин Усмон - доктори илмҳои  
фалсафа, профессор, узви вобастаи АМИТ.

Дар муҳокимаи диссертатсия д.ис., проф. Муҳаммад А.Н., д.ис.,  
проф. Шоисматуллоев Ш., д.иф., проф. Усмонзода Х.У., диф. Хайдаров

Р.Қ., д.и.ф. Хидирзода М.А., д.и.ф. Қаҳҳоров Ғ.Ғ., д.и.ф., проф. Саидов А.С., н.и.ф., дотсент Орифҷонова Н., н.и.ф., дотсент Азимова М., – ходими хурди илмӣ Тоҷиддинова М., лаборанти калони Шуъба Суфизода М. иштирок доштанд. Аз рӯи натиҷаи муҳокимаи диссертатсия хулосаи зерин қабул карда шудааст:

Диссертатсияи доктории Назар Муъмин Абдучалол дар мавзуи «Адолати иҷтимоӣ дар назария ва амалияи ҳаёти ҷамъиятӣ», ки дар Шуъбаи фалсафаи иҷтимоии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳукуки таҳия шудааст, кори илмӣ-таҳқиқотии комил ва пурра ба анҷом расидаро ифода менамояд.

**Мубрамии мавзуи инхобшуда.** Таҳқиқи масоили адолати иҷтимоӣ дар назария ва амалияи ҳаёти ҷамъиятӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳам барои илмҳои фалсафа ва ҳам барои амалия, ки дар доираи тағйиротҳои дар даҳсолаҳои охир рух додааст, хеле муҳим мебошад. Дар ҳаёти ҷамъиятии кишварҳои муосир ҷустуҷӯи роҳҳои татбиқи принципҳои адолати иҷтимоӣ яке аз масъалаҳои муҳим ба шумор рафта, ҳам аз ҷиҳати назариявӣ ҷаҳонбинӣ, ҳам аз ҷиҳати амалӣ аҳамияти хоса касб намудааст. Зеро адолати иҷтимоӣ на фақат ченаки иқтисодӣ дорад, балки ифодагари чунин арзишҳои мебошад, ки ҳар як низоми муайяни иҷтимоӣ баҳри таъмини суботи ҳеш татбиқи онро пайгирӣ менамояд. Вобаста ба сатҳи амалигардонии чунин ҳадаф, низомҳои иҷтимоӣ ҷонибдорони худро пайдо мекунад, ниёзҳои ҳаётии одамонро қонеъ месозанд ва ҳамкорию ҳамзистии осоиштаро байни кишварҳои гуногун ба вуҷуд меоранд. Ҳамзамон бо зуҳури уфукҳои нави умедворӣ ба зиндагии шоистатар, баҳодиҳӣ аз ҷониби одамон ба вазъи адолати иҷтимоии барқароршуда низ тағйир меёбад ва бинобар ин, ҷомеа ҳамеша талоши татбиқи моделҳои нави сиёсатгузорию иҷтимоиро давом медиҳад. Табиист, ки чунин раванд зарурияти роҳандозии ҷустуҷӯҳои илмиро пайваستا мубрамтар месозад ва ин риштаи пажӯҳишӣ эътибори шоиста пайдо мекунад.

Дарки ҳамачонибаи собиқаи ҳузури масъалаи адолати иҷтимоӣ дар афкори илмии башарият ба он далелат мекунад, ки дар марҳалаҳои бӯҳронии инкишофи ҷомеа, хусусан дар давраи тағйиротҳои системавии ҷомеа, ки одатан «адами адолат» бештар эҳсос мегардад, масъалаи адолати иҷтимоӣ тезтунд ва печидатар мешавад.

Таҳқиқоти масоили риояи адолати иҷтимоӣ яке аз самтҳои ояндадори рушди илмҳои иҷтимоӣ ва гуманитарӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд, зеро он ҳамчун як шарти демократикунонӣ ва башардӯстии ҳам ҷомеа ва ҳам илм хизмат мекунад. Мубрамияти ин

тахқиқотҳо бо имконоти ҷустуҷӯи равишҳои нав муайян мешавад, ки бо воситаҳои онҳо барои шарҳ додани равандҳои тағйирпазир ва такмили амалия шароит фароҳам оварда мешавад. Маҳз барои ҳамин мубрамяти таҳқиқи масъалаи пажухиш ва ҷустуҷӯи роҳҳои татбиқи адолати иҷтимоӣ муҳимияти худро нигоҳ медорад.

Аҳамияти илмӣ ва амалии омӯзиши мавзӯи таҳқиқот инчунин бо он асоснок карда мешавад, ки танзими зиддиятҳои бунёдии иҷтимоӣ фақат дар ҳолате имконпазир мегардад, агар адолати иҷтимоӣ асос ва ҳадафи амалигардонии тағйироти системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ дар ҷомеа бошад. Аз ин ҷихат, дар тавсифу арзёбии адолати иҷтимоӣ равишҳои сирф, масалан, иқтисодӣ ё сотсиологӣ кофӣ набуда, аз нигоҳи илмӣ-тахқиқотӣ таҳлили маҷмаавии фалсафӣ-иҷтимоиро тақозо мекунад, ки аҳамияту самарай бештар дорад. Ба инобат гирифтани муҳим аст, ки дар шароити имрӯза дар шуури ҷамъиятии мардуми кишварҳои ҷаҳон тағйироти басо ҷиддӣ ба амал омадаанд. Дар ин росто маҳз таҳлили фалсафӣ-иҷтимоӣ имкон медиҳад, ки дар қаринаи ин тағйиротҳо моҳияту мазмуни адолати иҷтимоӣ, механизм ва қонуниятҳои амалкарду тағйирёбии он дар сатҳи зарурӣ омӯхта шаванд.

Зарурати таҳқиқи мавзӯи мазкур дар доираи имкониятҳои методологии фалсафаи иҷтимоӣ инчунин бо он алоқаманд карда мешавад, ки ҳалли масъалаи адолати иҷтимоӣ, ҳамчун падидаи мураккаб, омӯзиши амиқи асосҳои бунёдии татбиқи принципҳои онро дар ҷомеаи муосир талаб менамояд. Бояд қайд намоем, ки асосмандкунии назариявии адолати иҷтимоӣ дар доираи фалсафа мазмунан тағйир ёфта, акнун дар баробари омӯхтани ҷанбаҳои ахлоқӣ ва ҳуқуқии ин падида, инчунин ҷустуҷӯи шеваҳои мудирияту татбиқи он аҳамияти бештар пайдо мекунад. Бояд зикр намоем, ки равандҳои пурихтилофи ҷаҳонишавӣ акнун масъалаҳои қаблии адолати иҷтимоиро ба тарзи нав ба миён гузоштанд ва он дар шаклҳои муносиб ҳамчун ченаки риояи таносуби некӣ ва бадӣ дар ҳамзистии одилонаи башарият дар ҷомеаи ҷаҳонӣ арзёбӣ мегардад. Вале новобаста аз талошҳои ҷомеаи башарӣ, то кунун имконияти пурра пушти сар намудани нобаробарихо дастрасии одамон ба захираҳои ҳадди ақалли зиндагии боадолотона муяссар нагардидааст. Зарурати таҳияи равишу дидгоҳҳои нав барои дарки адолат ва механизмҳои муносиб барои татбиқи он, ки дар давраи ҷаҳонишавӣ тақозо мегардад, ба такмили консепсияҳо ва тасаввурот дар бораи адолати иҷтимоӣ мусоидат хоҳад кард.

Системаҳои иҷтимоӣ акнун на танҳо ба пӯшишиҳои мафкуравии муҳтавои худ, балки бештар акнун ба муқаррароти амалгароёнаи сиёсати иҷтимоияшон, ки ба таъмини бехтари некӯаҳволии мардум

нигаронида шуда бошад, таваҷҷуҳ зоҳир менамоянд. Аз ин чихат, ташаккули биниши нави фалсафӣ-иҷтимоии падидаи адолати иҷтимоӣ низ тибқи талаботи замон ва таҳлили фаҳмиши он дар раванди таърихии ивазшавии навъи муносибатҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ зарурати объективӣ буда, ба ҷустуҷӯи шаклҳои ҳаёти иҷтимоие, ки барои аксарияти мардум қобили қабул аст, нигаронида шудааст.

Дар мамлакатҳои рӯ ба инкишоф, аз ҷумла дар Тоҷикистон, дар доираи ниёзмандҳои афзоянда ба таъмини вазъи муътадили равандҳои иҷтимоӣ пайваста зарурияти таҳқиқи амалишавии принципҳои адолати иҷтимоӣ мубрамияти хоса ба худ касб намуда, натиҷаи ин гуна пажӯҳишҳо метавонад заминаи муҳиме баҳри танзими муносибатҳои нави ҷамъиятӣ гардад. Ҳамаи ин дар маҷмӯъ зарурати таҳлили фалсафӣ-иҷтимоии мавзӯи диссертатсияи мазкурро ба миён меорад.

**Навгони илми мавзӯи таҳқиқшаванда** дар бандҳои зерин ифода мегарданд:

- Омилҳои асосии тағйирёбии тасаввуроти ақидаҳои фалсафӣ-иҷтимоӣ доир ба адолати иҷтимоӣ дар шуури ҷамъиятии давраҳои гуногуни таърихӣ муайян карда шудааст.

- Ҷойгоҳи адолати иҷтимоӣ дар низоми арзишҳо маълум карда шуда, моҳияти диалектикий адолати иҷтимоӣ ҳамчун идея ва падидаи иҷтимоӣ дар робитаи мутақобилаи он бо баробарии иҷтимоӣ ва озодӣ ошкор карда шуда, дар ҷараёни таҳқиқот ҳамчун принципи асосии методологӣ истифода гардидааст.

- Концепсияҳои муосири фалсафӣ-иҷтимоӣ дар бораи адолати иҷтимоӣ омӯхта ва тасниф карда шуда, мавқеъ ва ё тамоюли идеологии онҳо дар ҷодаи татбиқи адолати иҷтимоӣ арзёбӣ гардида, ҷанбаҳои прагматикий адолати иҷтимоӣ ҳамчун категорияи фалсафӣ дар марҳалаи кунунии рушди афкори фалсафӣ муайян карда шудааст.

- Асоснок карда шудааст, ки сатҳи воқеии татбиқшавии принципҳои адолати иҷтимоӣ дар ҳаёти ҳар як ҷомеа аз ҳолат ва имконияти дигаргуншавии системаи иҷтимоии он вобастагии мустақим дорад.

- Нақши низомофарандагии адолати иҷтимоӣ дар рушди устувори ҷомеа муайян ва баҳогузорӣ карда шудааст: андозаи таносуби адолат ва беадолатӣ нишондиҳандаи субот дар рушди ҷомеа буда, вайрон кардани он метавонад боиси нооромии иҷтимоӣ ва ҳатто бесарусомонии иҷтимоӣ гардад; дараҷаи адолати иҷтимоӣ ҳар қадар баланд бошад, чунин ҷомеа ҳамон қадар устувортар аст.

- Алоқамандии адолати иҷтимоӣ ва рушди нерӯи инсонӣ дар заминаи инкишофи сармояи инсонӣ ва сармояи иҷтимоӣ асоснок карда шудааст.

- Дар пояи омӯзиши маводҳои назариявӣ ва таҷрибавӣ зарурати бознигарӣ ба ҳалли масъалаҳои адолати иҷтимоӣ дар шароити муносири ҷаҳонишавӣ асоснок карда шудааст.

- Асосҳои фалсафӣ-иҷтимоии ҷанбаҳои амалии адолатро дар муносибатҳои байналмилалӣ ошкор намуда, исбот карда мешавад, ки имрӯз бинобар ихтилофи манфиатҳо ва самаранок набудани механизми татбиқи адолати иҷтимоӣ, дар амал татбиқ намудани идеяи адолати глобалӣ (ҷаҳонӣ) дучори мушкилоти ҷиддӣ гаштааст.

- Равишҳои асосии фалсафӣ-иҷтимоии таҳлили адолати иҷтимоӣ дар ҷомеаи шӯравӣ, ки он ҳамчун системаи арзишҳои шуури муқаррарӣ ва тасаввуроти одамон дар бораи тақсимои неъматҳои ҷамъиятӣ фаҳмида мешуд, тақиб карда шудааст.

- Хусусияти фалсафӣ-иҷтимоии адолати иҷтимоӣ дар шароити трансформатсияи муносибатҳои ҷамъиятӣ ошкор карда шудааст.

- Нақши сиёсати иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар татбиқи самараноки адолати иҷтимоӣ дар ҷомеа муайян карда шуда, усулҳои сиёсатгузори мазкур арзёбӣ гардидаанд.

- Нақши ҳадамоти ҳифзи аҳоли дар Тоҷикистон ҳамчун механизми сиёсати иҷтимоии давлат дар танзиму таҳкими адолати иҷтимоӣ арзёбӣ карда шуда, зарурати шарикӣ ҳамкориҳои судманди давлат, ташкилотҳои ғайридавлатии хайриявӣ ва субъектҳои алоҳидаи эҳсонкор дар ин самт омӯхта шудааст.

- Нақши муҳими адолати иҷтимоӣ дар қаринаи ташаккулёбӣ ва рушди ҷомеаи шахрвандии Тоҷикистон, омилҳои асосии таҳкими муносибатҳои одилонаи ҷамъиятӣ дар он таҳқиқ карда шудааст.

**Аҳамияти илмию назариявӣ ва амалии кори диссертатсионӣ** аз он иборат аст, ки ҳулосаҳои бадастомада ба ҳаллу фасли масъалаҳои алоқаманд ба татбиқ намудани принципҳои адолати иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосир мусоидат намуда, ба сифати асоси назариявӣ барои гузаронидани таҳқиқотҳои минбаъдаи илмӣ, инчунин дар мавриди таҳияи ҷузъиёти сиёсати иҷтимоӣ хизмат мекунад. Маводи кори диссертатсиониро зимни қорҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, гузаронидани ҷорабиниҳои давлатӣ, таҳияи курсҳо, дастурҳои таълимӣ, барномаҳои фании муассисаҳои таҳсилоти олӣ, инчунин ҳангоми гузаронидани машғулиятҳо бо донишҷӯён, магистрантон ва докторантон истифода бурдан мумкин аст. Ҳамзамон маводи диссертатсияи мазкур дар раванди таълими як қатор

фанҳо, аз ҷумла фалсафаи иҷтимоӣ, сотсиология, сиёсатшиносӣ, ҳуқуқ ва дигар илмҳои гуманитарӣ метавонанд мавриди истифода қарор гиранд.

Автореферат ба мазмун ва мухтавои диссертатсия мувофиқ мебошад.

Ҳамин тавр, унвонҷӯи дараҷаи илмии доктори илмҳо Назар М.А вазифаҳои дар диссертатсия пешбинишударо ба пуррагӣ иҷро намуда, таҳқиқоти ӯ қори баанҷомрасидаро ифода менамояд ва дар илми фалсафӣ саҳми муайяни худро хоҳад гузошт.

Истифодаи мавод ва усул, инчунин методологияи таҳқиқоти гузаронидашуда ба ихтисоси 09.00.11 – фалсафаи иҷтимоӣ мувофиқ мебошад. Диссертатсия аз рӯйи натиҷаҳои бадастомада, татбиқи амалӣ ва тартиби омодаسازی ба талаботи Низомномаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқат мекунад.

Диссертатсияи Назара Муъмин Абдуҷалол дар мавзӯи «Адолати иҷтимоӣ дар назария ва амалияи ҳаёти ҷамъиятӣ» барои муҳокима ва баррасӣ дар Шӯрои олимони Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинов ва минбаъд ҳимоя барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои фалсафа аз рӯйи ихтисоси 09.00.11 – фалсафаи иҷтимоӣ тавсия дода мешавад.

Хулосаи мазкур дар маҷлиси Шӯъбаи фалсафаи иҷтимоии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон 15 феввали соли 2022 қабул шудааст.

Дар маҷлис 11 нафар иштирок доштанд.

Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» - 11 нафар; «муқобил» - нест; «бетараф» - нест. Суратмаҷлиси №3 аз 15 феввали соли 2022.

Раиси маҷлис:

муовини Директори ИФСҲ АМИТ,  
доктори илмҳои фалсафа

Ҳайдаров Р.Ҷ.

Котиби маҷлис:

ҳодими хурди илмии Шӯъбаи  
фалсафаи иҷтимоии ИФСҲ АМИТ

Тоҷиддинова М.

Имзои Ҳайдаров Р.Ҷ., Тоҷиддинова М.ро

тасдиқ мекунам

Нозири калони

шӯъбаи кадрҳои ИФСҲ АМИТ



Шозедов Х.Н.